

ОДЛУКЕ УСТАВНОГ СУДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

СВЕ ДОК ЈЕ ЧОВЕК И ГРАБАНИН, ОН ПОДЛЕЖЕ ВОЈНОЈ ОБАВЕЗИ,
ОД КОЈЕ ГА НЕ МОЖЕ ОСЛОБОДИТИ НИКАКВО ЊЕГОВО
УВЕРЕЊЕ И ПОГЛЕД НА СВЕТ

Позивајући се на слободу мисли и опредељења и слободу вероисповести зајамчене Уставом СФРЈ, подносилац иницијативе за покретање поступка за оцењивање уставности Закона о војној обавези и Кривичног закона СФРЈ сматра да одредбе тих закона којима се утврђује кад се постаје војник, односно утврђује да одбијање примања и употребе оружја представља кривично дело — нису сагласне са Уставом СФРЈ.

Уставни суд Југославије није прихватио поднету иницијативу.

Одбрана земље је, према члану 172. Устава СФРЈ, неприкосновено и неотуђиво право грађанина и његова највиша дужност. Грађанин, по члану 241. Устава, подлеже општој војној обавези.

Грађанин нема више дужности него што је дужност одбране земље. Грађанин није апстрактан појам, већ појам који означава припадност човека једној одређеној, организованој друштвеној заједници, у којој човек, као грађанин, има не само права него и дужности. Дужности које има према заједници, грађанина не може ништа ослободити, па ни његова философска и религијска уверења и поглед на свет. Грађанин, према томе, има не само дужност одбране земље, већ и дужности које проистичу из те основне и највише дужности припадника друштвене заједнице. Из дужности одбране земље, наиме, произлази и војна обавеза, служење војног рока у оружаним снагама СФРЈ, у току чијег трајања се грађанин оспособљава за вршење највише дужности — одбране земље. Без служења војне обавезе, грађанин није оспособљен за испуњавање његове највише дужности. Према томе, никога његова уверења не могу ослободити не само дужности одбране земље, већ ни дужности служења војног рока, односно дужности примања и употребе оружја. Грађанин који свесно одбија да извршава своју уставну и законску обавезу доводи себе у сукоб с друштвом, па мора рачунати на последице тога сукоба, односно на одговорност због одбијања да поступи по обавези утврђеној Уставом и Законом. Стога се грађанин у том случају не може позивати ни на каква своја уверења, па ни на то да одбрани земље може послужити и ако не служи војни рок, односно не испуњава општу војну обавезу, одбија примање и употребу оружја.

Позивање на уверења која налажу примање и употребу оружја значи захтев за постизањем посебног положаја у друштву, положаја у коме обавезе према друштву зависе од личне оцене појединца о томе да ли је дужан или није да испуњава те обавезе. То је захтев којим се грађанин ставља изнад друштва, што не може бити право ниједног члана друштвене заједнице. Уважавање таквог захтева значило би кршење Устава, а свако ко би омогућио остваривање таквог захтева морао би да одговара за повреду Устава.

Грађанин нема само слободе и права, већ и дужности. Дужности су корелатив слобода и права човека и грађанина. Нико се у друштву, кад су у питању обавезе које произлазе из припадности одређеној заједници, не може позивати само на своје слободе и права, на то да му оне дају основа да не испуњава одређене дужности. Отуд слобода мисли, опредељења и вероисповести значи само слободу човека да има своје мисли, да се опредељује у својим погледима на свет, да исповеда одређена вер-

ска убеђења, али не и то да последица тих уверења буде одбијање дужности које има у заједници. Никакво лично уверење не може, према томе, грађанина ослободити обавезе испуњавања највише дужности у друштву, односно обавезе служења војног рока. Зато се не може тврдити да закон који утврђује одговорност за повреду такве обавезе није у складу са Уставом СФРЈ.

(Решење УСЈ, У бр. 247/87, од 25. новембра 1987)

КАМАТА НА ДЕПОЗИТЕ ОРОЧЕНЕ БЕЗ НАМЕНЕ НЕ МОЖЕ ДА СЕ МЕЊА САМОУПРАВНИМ СПОРАЗУМОМ БАНАКА О ПОЛИТИЦИ КАМАТНИХ СТОПА

Банке, су, самоуправним споразумом, утврдиле нову политику камата и одредиле да ће се камате плаћати и на депозите положене, по уговору са депонентом, и пре 1. јула 1986. године, односно и пре него што је закључен оспорени споразум.

Уставни суд Југославије је оценио да оспорена одредба тога споразума није у складу са Уставом СФРЈ и да је у супротности са савезним законом.

Према чл. 174—179. Закона о основама банкарског и кредитног система, односи између банке и депонента, односно улагача, уређују се уговором. Самоуправним споразумом банака уређују се начин и заједнички услови за примање и повлачење депозита и штедних улога. Уговор садржи и одредбу о висини камате. Ако се ти односи, дакле, уређују уговором, којим се утврђује и висина камате, онда се они, што ће рећи и камата, могу мењати само изменом уговора. Уговор се закључује сагласношћу уговорних страна, и може се мењати само онако како се и закључује. Уговор може бити измењен, без сагласности уговорника, само кад закон на то обавезује.

Промена камате утврђене уговором није прописана законом. Стога банку обавезује уговор који је закључила са депонентом, односно са штедишом, и не може га мењати на основу споразума банака о политици каматних стопа, који је закључен после закључења уговора између банке и депонента односно штедише. Оспорени самоуправни споразум стварно делује уназад, без обзира на то што нема формалне одредбе о повратном деловању. Иако, у начелу, не постоји уставна забрана повратног дејства самоуправног општег акта, она је утврђена чланом 577. Закона о удруженом раду, према коме самоуправни општи акт може имати повратно дејство у складу са законом, и природом односа који се уређују самоуправним општим актом. Неспорно је да Законом о основама банкарског и кредитног система није прописано да споразум банака о политици каматних стопа може имати повратно дејство. Како, дакле, за такво дејство оспореног споразума нема законског основа, а у питању су односи чија природа не дозвољава његово повратно деловање, очито је да оспорена одредба споразума има повратно деловање које није допуштено, и које је, према томе, у супротности са савезним законом.

Налазећи, дакле, да оспорена одредба самоуправног споразума банака о политици каматних стопа има повратно деловање које није допуштено, Уставни суд Југославије укинуо је оспорену одредбу самоуправног споразума банака о политици каматних стопа.

(Одлука УСЈ, У бр. 277/86, од 16. новембра 1987)

ЗЕМЉИШТЕ СЕ НАСЛЕЂУЈЕ ПОД УСЛОВИМА КОЈЕ УТВРДИ ЗАКОН

Одредбама чл. 4, 6, 19, 24. и чл. 60. Закона СР Словеније о пољопривредном земљишту прописано је да се земљорадником сматра грађанин који личним радом обрађује пољопривредно земљиште, ако је

за то оспособљен школовањем или дугогодишњим радом у пољопривреди. Грађанин који се по томе закону не сматра земљорадником, може имати у својини највише један хектар земљишта, рачунајући у ту површину и шумско земљиште. Према Закону о наслеђивању пољопривредног земљишта у СР Словенији, пољопривредно земљиште наслеђује само онај члан домаћинства који се бави пољопривредом. Остали чланови домаћинства, односно санаследници, не могу наслеђивати пољопривредно земљиште, а наследник који га може наследити има обавезу да осталим наследницима исплати вредност наследничког удела.

Подносилац иницијативе за покретање поступка за оцењивање уставности одредаба наведених републичких закона сматра да те одредбе закона нису сагласне са Уставом СФРЈ, будући да грађане онемогућују да остваре право на наслеђивање, зајамчено Уставом СФРЈ.

Уставни суд Југославије није прихватио поднету иницијативу.

Право на наслеђивање, зајамчено чланом 194. Устава СФРЈ, остварује се, по тој одредби Устава СФРЈ, у складу са законом. Како ће бити остварено зајамчено право на наслеђивање, зависи, према томе, од тога како ће закон којим се уређује право на наслеђе уредити питања наслеђивања. Тиме је омогућено да се законом уреде сва питања од значаја за остваривање права на наслеђе, а то значи и одређени услови под којима се то право остварује, кад је у питању наслеђивање пољопривредног и шумског земљишта, односно других средстава за рад. Право на наслеђивање није, према томе, апсолутно, у смислу немогућности да оно буде подвргнуто одређеним ограничењима, утврђеним законом. Закон којим се уређује право на наслеђивање може, дакле, кад је у питању наслеђивање пољопривредног земљишта, утврдити одређене услове од чијег испуњења зависи могућност наслеђивања тога земљишта. Занимање наследника може, стога, бити чињеница од које зависи како ће наследник остваривати право на наслеђе. То значи да закон може утврдити да наследник који није земљорадник не може, уопште, наследити пољопривредно земљиште, или може наследити само одређену површину.

Одредбама оспорених закона утврђују се одређена заштита пољопривредног земљишта и заштита домаћинства којима је пољопривреда једино или основно занимање, у циљу очувања и развоја постојећих пољопривредних газдинстава. У питању је, дакле, изражавање друштвене потребе за очувањем пољопривредног земљишта и развој пољопривреде и пољопривредних газдинстава у складу са одредбама чл. 75—78. Устава СФРЈ. Тиме, по оцени Уставног суда Југославије, није доведено у питање остваривање права на наслеђивање, зајамченог Уставом СФРЈ. Оспореним одредбама републичких закона не укида се право на наслеђивање, зајамчено Уставом СФРЈ, будући да наследник који није земљорадник није лишен права на наслеђе, него само ограничен у његовом остваривању, а ограничење тога права повлачи обавезу наследника који је пољопривредник да осталим наследницима исплати вредност наследничких удела на којима они, по том основу, не могу стећи право својине.

(УСЈ, решење У бр. 469/87, од 11. јануара 1988)

ЗАШТИТОМ ДРЖАВИНЕ ОСТВАРУЈЕ СЕ НАЧЕЛО ПРАВНЕ СИГУРНОСТИ

Према члану 78, став 2. Закона о основним својинскоправним односима, право на судску заштиту (државинску тужбу) има сваки држалац, па и онај који је до ствари дошао силом, преваром или злоупотребом поверења; такав држалац не ужива државинску заштиту само према лицу од кога је на такав начин дошао до државине ствари.

Грађанин сматра да одредба члана 78, став 2. Закона о основним својинскоправним односима није сагласна са Уставом СФРЈ, будући да омогућава да државина стечена силом, доведе до стицања права својине по основу одржаја.

Заштита државине, па и оне стечене силом, преваром или злоупотребом поверења, установљена је у интересу правне сигурности, спречавања самовласног прибављања права, односно самовласне заштите права. Функција је организоване друштвене заједнице да својим члановима пружа заштиту права и да спречава самовлашће и самовласну заштиту права. Стога друштвени органи морају давати заштиту и у случају кад треба заштитити фактичко стање, државину ствари, па и оне која је стечена незаконито (осим у случају кад држалац жели да заштити државину од лица од кога је дошао до ствари на незаконит и несавестан начин). Смисао је члана 78, став 2. Закона о основним својинскоправним односима, према томе, у заштити права грађана, односно у заштити начела правне сигурности. Државинску заштиту не ужива само онај држалац који је у спору с власником из чијег је поседа узео ствар на изложени начин. Према сваком трећем лицу, он такву заштиту треба да ужива. Самозаштита је дозвољена, дакле, само власнику који је државину изгубио силом, преваром или злоупотребом поверења. Тако стечена државина није основ за стицање права својине одржајем, будући да је другим одредбама оспореног закона прописано да таква државина не води својини. Према томе, привремена заштита државине и таквог држаоца, у односу на трећа лица, служи искључиво остваривању начела правне сигурности као једне од основних правних вредности, а не и стицању права својине на основу такве државине. То што држалац ствари до које је дошло на један од речених начина ужива заштиту у спору с трећим лицем не даје му основ за стицање права својине, чак и у случају успеха у парници са трећим лицем. Уколико власник од кога је држалац на силу дошао до поседа ствари не оствари самозаштиту, већ покрене државинску парницу, такав држалац не може успети у тој парници, па му незаконита државина ни у ком случају не служи као основ за стицање права својине на било који начин, па ни одржајем.

Према томе, имајући у виду да се одредбом члана 78, став 2. Закона о основним својинскоправним односима само фактичко стање штити, да тај пропис није основ за стицање права својине одржајем, Уставни суд Југославије налази да је оспорена одредба наведеног закона у складу са Уставом СФРЈ и да, због тога, нема основа за покретање поступка за оцењивање њене уставности.

(Решење УСЈ, У број 461/87, од 14. јануара 1988)

ПОВРАТНО ДЕЈСТВО ОДЛУКА СИВ-а О ОДРЕЂИВАЊУ ЦЕНА ПОЈЕДИНИХ ПРОИЗВОДА

Одлуком Савезног извршног већа о одређивању цена појединих производа од интереса за целу земљу, прописано је да ће цена одређених производа те врсте износити највише онолико колико је износила пре доношења те одлуке, тј. 1. октобра 1987. године.

Неколико организација удруженог рада покренуло је пред Уставним судом Југославије поступак за оцењивање уставности те одлуке, као и за оцењивање уставности Закона о основама система друштвене контроле цена, на основу кога је донета оспорена одлука.

Уставни су Југославије одбио је предлог организација удруженог рада да се утврди неуставност наведеног Закона, односно неуставност Одлуке Савезног извршног већа.

Пропис органа друштвено-политичке заједнице, па ни пропис Савезног извршног већа, не може имати повратно дејство. Али, пре него што се одговори на питање уставности таквог прописа, ваља утврдити да ли он, уопште, има повратно дејство. Треба имати у виду, пре свега, да повратно дејство постоји само онда кад се одређени пропис протеже и на односе настале пре његовог доношења, односно пре његовог ступања на снагу. И тада се мора имати у виду да ли нови пропис делује на свршене односе, настале и завршене пре доношења тога прописа, или на

односе који су у току. Повратно дејство може постојати само онда кад се одређен пропис има применити на већ завршена стања и односе. Ако су односи у току, не може се говорити о повратном дејству прописа уопште, а још мање о евентуално неуставном повратном дејству прописа органа друштвено-политичке заједнице.

Оспореном одлуком Савезног извршног већа није прописано да цене утврђене том одлуком важе од 1. октобра 1987. године (дакле пре него што је та одлука ступила на снагу), већ само то да ће нове цене, које важе после ступања одлуке на снагу, бити цене које су важиле на дан 1. октобра 1987. године. Стога се у овом случају не може говорити, уопште, о повратном деловању оспорене одлуке Савезног извршног већа, јер таквог деловања нема. Стога сама чињеница што су као основ за одређивање нових цена узете цене које су већ важиле пре доношења те одлуке не значи да та одлука има повратно деловање. Иначе, мора се имати у виду да је овде реч о политици цена, и да је Савезно извршно веће овлашћено да утврђује начин на који ће остварити ту политику, а то значи да има овлашћење да цене одређених производа одреди на начин којим ће, по оцени Савезног извршног већа, најбоље бити остварена политика цена коју оно утврђује. Отуда чињеница што су као нове цене утврђене оне које су већ постојале, ствара само привид повратног деловања прописа, иако таквог деловања с обзиром на речено, у ствари и нема, па нема разлога због кога би оспорена одлука морала бити оглашена неуставном. Још мање за то има основа кад је у питању наведени Закон, којим се не решава питање које је овде предмет спора, већ само утврђују одређена овлашћења Савезног извршног већа у утврђивању и остваривању политике цена.

(УСЈ, одлука У бр. 564/87, од 24. фебруара 1988)

Припремно *Борђе Бурковић*

ОДЛУКЕ УСТАВНОГ СУДА СРБИЈЕ

ПРЕТВАРАЊЕ ЗАЈЕДНИЧКИХ ПРОСТОРИЈА У СТАНОВЕ

Представком Месне заједнице „Кадињача“, Нови Београд, и представкама грађана дата је иницијатива за оцену уставности Закона о надзибивању зграда и претварању заједничких просторија у станове. Оспорена је уставност Закона у целини и појединих његових одредаба и то: чл. 16, 18, 23, 31. и 33. Закона. Месна заједница „Кадињача“ оспорила је и уставност Одлуке Скупштине општине Нови Београд.

Према наводима нинџијатора, Закон је неуставан из више разлога: њиме је месна заједница лишена могућности одлучивања у погледу надзибивања стамбених зграда и претварања заједничких просторија у станове, Законом је дато овлашћење општини да уређује односе који могу да се уређују само законом. Скупштина општине може да донесе одлуку о надзибивању и претварању заједничких просторија у станове без сагласности носилаца права својине, носилаца права располагања и скупа станара, већ само на основу њиховог мишљења. Неуставно се врши национализација и експропријација приватне својине и одузима, односно ограничава право коришћења на заједничким просторијама друштвених правних лица, која су носиоци права располагања на посебним деловима зграде. Станари су онемогућени да управљају заједничким просторијама и нису у могућности да у редовном поступку остварују своја права. Накнада за одузето право коришћења на заједничким деловима зграде исплаћује се сразмерно грађевинској вредности тих делова, иако